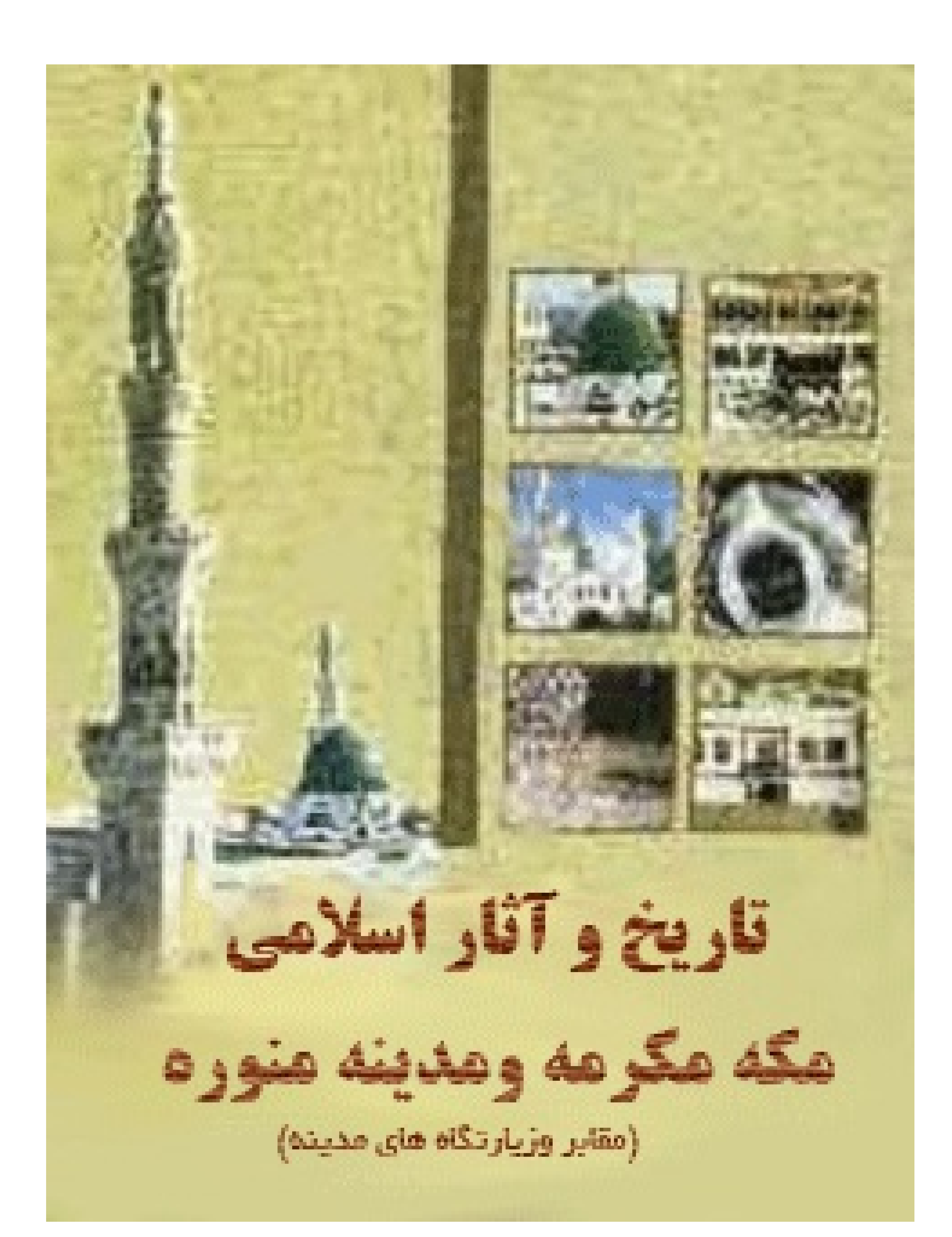

تاریخ و آثار اسلامی
مکه مکرمه ومدینه منوره

(مقابر وزیارتگاه های مدینه)

بسم الله الرحمن الرحیم

تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره (مقابر و زیارتگاه های مدینه)

نویسنده:

اصغر قائدان

ناشر چاپی:

دار النبلاء

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره (مقابر و زیارتگاه های مدینه)

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ آثار مکه والمدینه / تالیف اصغر قائدان ؛ ترجمه ابراهیم الخزرجی

مشخصات نشر: بیروت : دار النبلاآ، ۱۴۲۰ق . = ۱۹۹۹م . = ۱۳۷۸.

مشخصات ظاهری: ۴۳۲ ص .مصور، نقشه

وضعیت فهرست نویسی: فهرست نویسی قبلی

یادداشت: این کتاب در سال ۱۳۷۲ تحت عنوان "تاریخ و آثار اسلامی : مکه مکرمه و مدینه منوره " به فارسی ترجمه و منتشر شده است

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس

موضوع: زیارتگاههای اسلامی -- عربستان سعودی -- مکه -- تاریخ

موضوع: زیارتگاههای اسلامی -- عربستان سعودی -- مدینه -- تاریخ

شناسه افزوده: خزرجی ، ابراهیم ، مترجم

رده بندی کنگره: BP۲۶۲/۲ /ق ۲ت ۲۰۴۳ ۱۳۷۸

شماره کتابشناسی ملی: م ۸۱-۲۱۲۶۴

قبرستان بقیع

برای بقیع، معانی گوناگون نوشته اند؛ از جمله:

به مکانی وسیع گفته می شود که در آن درخت و ریشه آن باشد. [۱] قبرستان عمومی مدینه را، که زمینی مملو از آن درختان بوده «بقیع الغرقد» نامیده اند. غرقد نام نوعی درخت بوده که در آنجا می روییده است. برخی نیز بقیع را از بقعه گرفته اند؛ [۲] زیرا قبور آن دارای بقعه بوده است.

شمال غربی این قبرستان را، که عمّه های پیامبر (صلّی الله علیه و آله) در آن مدفون اند «بقیع العمّات» نام نهاده اند. این قسمت، پیشتر به وسیله دیواری، از بقیع جدا بوده و در سال ۱۳۷۳ ق دیوار آن را برداشتند. جنوب شرقی بقیع را، که محل دفن مردگان یهود و غیر مسلمان بوده «حش کوکب» خوانده اند. بعدها در دوران اموی، دیوار آن را خراب و به بقیع ملحق کردند.

بقیع الغرقـد تاریخچه ای دیرینه در دل شـبه جزیره دارد؛ زیرا تاریـخ نگاران پیشـینه آن را به دوران جاهلّیت بازگردانده اند. در ابتدا این مکان قبرستان مردم یثرب بوده و قبل از اسلام اموات

خود را در آن به خاک می سپردند. پس از اسلام، تنها به دفن اموات

[صفحه ۲۸۰]

مسلمانان اختصاص یافت و یهودیان و غیر مسلمانان را در حش کوکب به خاک می سپردند. قبرستان بقیع، که به صورت مستطیل شکل و بسیار کوچک بوده، بیرون از دیوار شهر قرار داشته [۳] و مساحت آن **۳۴۹۳** متر مربع بوده است.

فضایل بقیع

قبرستان تاریک و خاموش بقیع، آرامگاه چهار امام معصوم شیعه و بسیاری از صحابه بزرگوار، یاران ائمه اطهار (علیهم السلام) و شهدای گرانقدر صدر اسلام است. در این قبرستان، بیش از ۱۰۰۰ و به روایتی ۱۰۰۰۰ نفر از صحابه گرامی پیامبر (صلّی الله علیه و آله)، تابعان، قاریان، سادات بنی هاشم و ... مدفون اند. بیشتر قبور آنان جز چند تن، گمنام و ناشناخته است.

از امّ قیس نقل شده که همراه پیامبر (صلّی الله علیه و آله) به بقیع آمدم، فرمود: «ام قیس، از این قبرستان در آخرت ۷۰۰۰۰ نفر برانگیخته شده و بدون حساب به بهشت می روند، در حالی که صورت های آنان مانند ماه شب بدر می درخشد.» [۷].

همچنین از رسول گرامی اسلام روایت شده که از این مکان در روز قیامت نوری بلند می شود که میان آسمان ها و زمین را روشن می کند. روایت دیگری است که آن حضرت در بقیع ایستاد و فرمود:

«السَّلامُ عَلَیْکُمْ یَا أَهْلَ الْقُبُورِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَالْمُسْلِمِینَ» . [۸].

مویهبه، غلام حضرت رسول (صلّی الله علیه و آله) گوید:

[صفحه ۲۸۱]

پیامبر خدا (صلّی الله علیه و آله) مرا در دل شب از خواب بیدار کرد و فرمود: مأمورم تا برای اهل بقیع استغفار کنم، پس همراه من بیا. همراه ایشان

رفتم، وقتی رو به روی قبور بقیع ایستاد، گفت:

«اَلسَّلامُ عَلَیکُمْ یـا أَهْلَ المَقابِر، لِیَهن لَکُم ما أَصْبَحتُم فِیهِ مِمّا أَصْبَحَ النّاسُ فِیهِ أَقْبَلَتِ الفِتَنُ کَقِطَعِ اللَّیْلِ المُظْلِمِ یَتَّبِعُ آخِرَها أَوَّلها الآخِرَهُ شَرٌّ مِنَ الأُولی» .

پس مدّتی طولانی برای آنان به استغفار پرداخت.

یکی از همسران پیامبر (صلّی الله علیه و آله) نیز نقل کرده است که آن حضرت هر شب به زیارت قبور بقیع می رفتند. [۶].

عایشه گوید: «پیامبر (صلّی الله علیه و آله) برخی شب ها از منزل بیرون می رفتند، من گمان می بردم که به منزل همسران دیگر می رود؛ لذا حساس شده و ایشان را سایه وار تعقیب کردم تا دیدم به زیارت اهل بقیع رفته اند. هنگامی که از تعقیب من آگاه شدند، گفتند: «تو گمان می کنی به تو ظلم خواهم کرد، خیر، من از سوی خدا مأمور شده ام که برای اهل بقیع استغفار کنم.» [۷].

در کتب زیارات و ادعیه آمده است که هنگام زیارت بقیع به سبب قداست آن مکان، که روزی قدم های مبارک پیامبر (صلّی الله علیه و آله) بر آن نهاده شده و بهترین اولیای خدا در آن مدفون شده اند، با پاهای برهنه وارد شوید. پیامبرخدا (صلّی الله علیه و آله) فرمودند: کسی که در مقبره ما (بقیع) مدفون شود، از شفاعت من برخوردار گردد؛ [۸] لذا شایسته است بر کسانی که مورد شفاعت پیامبر (صلّی الله علیه و آله) قرار خواهند گرفت، کمال احترام و خضوع را رعایت کرد.

گنبد و بارگاه های بقیع

اشاره

طبق تصاویری که جهانگردان، سفرنامه نویسان و ... ارائه کرده اند، بیشتر قبور بقیع تا دوران سعودی دارای گنبد و

ضریح آهنین، مسی یا نقره ای بوده و کتیبه ها و سنگ

[صفحه ۲۸۲]

نبشته هایی نیز داشته اند که نام و نشان صاحب قبر بر آن ثبت شده بود.

متأسفانه با تسلط تفکر وهابیت در سرزمین حجاز، بسیاری از آثار تاریخی، که در اعتقادات ایشان جایگاهی نداشت، تخریب شد. آنان پس از تسلط بر حجاز، بقعه های بقیع، شهدای احد، محمد نفس زکیه، عبدالله، پدر گرامی پیامبر (صلّی الله علیه و آله) و ... نیز بقاع مکه و سایر نقاط را تحت عنوان شرک و بدعت تخریب کرده اند. مروان بن حکم نخستین کسی بود که به برداشتن سنگ قبر اولین مدفون بقیع یعنی «عثمان بن مظعون» اقدام کرد که سنگ قبر او با دست مبارک پیامبر خدا (صلّی الله علیه و آله) نهاده شده بود. در این جا قبوری که در بقیع دارای بقعه و بارگاه بوده و در این دوران دستخوش تخریب واقع شده اند، معرفی می گردند.

بقعه و بارگاه ائمه علیهم السلام

پیش از آن که بر فراز قبور امامان شیعه؛ یعنی امام حسن، امام سجاد، امام باقر و امام صادق (علیهم السلام) گنبد و بارگاهی ساخته شود، سنگ نبشته ای بر آن بوده که بعضی از جهانگردان و مورّخان آن را دیده اند. قدیمی ترین مورّخی که از این سنگ نبشته گزارش می دهد، مسعودی است. او که در قرن چهارم فوت کرده است، می گوید:

بر قبور ایشان سنگ نبشته ای دیدم که بر آن نوشته بود:

«بسم الله الرَّحمن الرَّحیم، الحمد لِلهِ مُبِید الأُمَمْ و مُحیِی الرُّمَمْ، هَذا قُبر فاطمه بنت رَسُول الله و قبر الحسن بن علیّ بن أبی طالب (علیه السلام) و علیّ بن الحسین (علیه

السلام) و محمد بن علی (علیه السلام) و جعفر بن محمد (علیه السلام)» . [۹].

ابن نجّار (متوفّای ۶۴۳ق) از بنای گنبد و بقعه ای در ابتدای بقیع یاد می کند که هر روز صبح، درهای آن برای زیارت باز می شده است. مطری گوید: گنبد آن را خلیفه النّاصر عباسی ساخته است. [۱۰].

[صفحه ۲۸۳]

ابن جبیر و ابن بطوطه، دو جهانگرد مسلمان نیز از گنبد مرتفعی که بر قبر «عباس» و «امام حسن (علیه السلام)» بوده، گزارش کرده اند. [۱۱].

میرزا حسین فراهانی، از سیّاحان عصر قاجار نیز در سفرنامه خود می نویسد:

«چهار ائمه اثنی عشر، در بقعه بزرگی که به طور هشت ضلعی ساخته شده واقع اند و گنبد اندرون آن سفیدکاری است. بنای این بقعه معلوم نیست که از چه وقت بوده است.» [۱۲].

علی بن موسی، از دیگر سفرنامه نویسان عصر عثمانی، قبه و بارگاه اهل بیت را بزرگ ترین قبّه های بقیع ذکر کرده است که بعضی از سادات علوی و بزرگان و امرای مدینه کنار آن به خاک سپرده شده اند. [۱۳].

بقعه و بارگاه سایر قبور

قبور دیگری که منابع از گنبد و بارگاه آن ها گزارش کرده اند، عبارت اند از:

۱ دختران و همسران پیامبر (صلّی الله علیه و آله)

۲ عقیل و مالک بن انس

۳ ابراهیم فرزند پیامبر (صلّی الله علیه و آله)

۴ فاطمه بنت اسد

۵ عثمان بن عفان

۶ عثمان بن مظعون ...

به خاک آرمیدگان بقیع

عثمان بن مظعون

نخستین کسی که به فرموده پیامبر (صلّی الله علیه و آله) در قبرستان بقیع دفن شد، عثمان بن مظعون، صحابه بزرگوار ایشان

بود. او را در خانه محمد بن زید در گوشه خانه عقیل، که وسط بقیع بوده به خاک سپردند. پیامبر (صلّی الله علیه و آله) سنگی بالا و پایین قبر وی قرارداده، فرمودند:

«اهل بیت مرا در این جا دفن کنید.» [۱۴] هنگامی که مروان، والی مدینه شد، آن سنگ ها را برداشت و سوگند یاد کرد که نمی گذارد بر قبر عثمان بن مظعون سنگی باشد و به این

[صفحه ۲۸۴]

وسیله شناخته شود. [۱۵].

برخی از شیعیان، قبری را که در انتهای محدوده نخستین بقیع واقع شده و اهل سنت آن را از آن خلیفه سوم، عثمان بن عفّان می دانند به اشتباه گفته اند که آن قبر عثمان بن مظعون است.

ابراهیم فرزند پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم

ابراهیم، که مادرش «ماریه قبطیه» بود، در ذی حجه سال هفتم هجری به دنیا آمد. اما بسیار زود؛ یعنی در هیجده ماهگی از دنیا رفت. پیامبر (صلّی الله علیه و آله) فرمود: او را در بقیع، کنار عثمان بن مظعون دفن کنند. در بهشت برای او مرضعه ای (شیر دهی) است که شیرخوردن او را تمام خواهد کرد. در روایت آمده است: پیامبر (صلّی الله علیه و آله) چهار تکبیر بر او گفت و بر قبر وی آب پاشید. ابراهیم نخستین کسی بود که بر قبرش آب پاشیدند. [۱۶].

رقیه

رقیّه، دختر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) ابتدا همسر عتبه بن ابی لهب بود، که بعد از اسلام، از همسرش جدا شد و به عقد عثمان بن عفّان درآمد. [۱۷].

روایت شده که فاطمه (علیها السلام) کنار قبر رقیّه می گریست و پیامبر (صلّی الله علیه و آله) با جامه خود اشک چشمان او را پاک می کردند. [۱۸] گفتنی است رقیّه هنگام جنگ بدر از دنیا رفت و عثمان بن

[صفحه ۲۸۵]

عفّان، همسر وی، که به سبب مریضی رقیّه از جنگ بازمانده بود، او را به خاک سپرد. [۱۹] پیامبر (صلّی الله علیه و آله) فرمود: او را کنار عثمان بن مظعون به خاک بسپارید.

ام کلثوم

امّ کلثوم هنگامی که امّ کلثوم دختر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) وفات یافت، در کنار خواهرش رقیّه مدفون شد. اسماء بنت عمیس او را غسل داد و علی (علیه السلام) و فضل بن عباس در قبرش نهادند. [۲۰] امّ کلثوم نیز همسر عتبه بن ابی لهب بود که

بعد از اسلام از همسرش جدا شد و پس از فوت رقیه به عقد عثمان بن عفّان درآمد. [۲۱].

زینب

زینب، بزرگترین فرزنـد رسول الله (صـلّی الله علیه و آله) بود که پیش از اسـلام به ازدواج ابوالعـاص بن ربیع درآمـد. پیـامبر به مـدینه هجرت کرد و ابوالعاص، به رغم علاقه ای که به زینب داشت مسـلمان نشـد و در مکه مانـد. او در جنگ بدر به اسارت مسـلمانان درآمـد و پس از چنـدی مسـلمان شـد و به زینب پیوست. دختر گرامی پیـامبر (صـلّی الله علیه و آله) در سـال هشـتم هجرت از دنیـا رفت و پیـامبر (صـلّی الله علیه و آله) نیز بر او نمـازگزارد و کنـار دو خـواهر دیگرش؛ یعنی در جـوار عثمـان بن مظعون به خاکش سپرد. [۲۲].

فاطمه بنت اسد علیها السلام

مـادر بزرگوار علی بن ابی طـالب (علیه السـلام) و همسـر فـداکار ابوطـالب، به منزله مادر پیامبر (صـلّی الله علیه و آله) بود. آن حضـرت فرمود: اگر مـادرم فـاطمه از دنیـا رفت مرا خبر دهیـد؛ وقتی او وفـات یافت، پیامبر (صـلّی الله علیه و آله) بر جنازه اش حاضر شدند. هنگامی که برای ایشان قبری حفر شد، پیامبر (صلّی الله علیه و آله) به

[صفحه ۲۸۶]

پشت، داخل آن خوابیدنـد و قرآن خواندنـد؛ آنگاه پیراهن خود را کف قبر پهن کرده و فاطمه بنت اسـد را بر آن خوابانیدنـد، سپس بر او نماز گزارده، فرمودنـد: هیـچ کس جز فاطمه بنت اسـد از فشار قبر در امان نمی مانـد. [۲۳] پیامبر (صـلّی الله علیه و آله) در وفـات مـادر گرامی حضـرت علی (علیه السـلام) بی تـابی فراوان می کردنـد. وقتی دلیل آن را پرسـیدند، فرمود: «او به راستی مادرم بود؛ چرا که کودکان خود را گرسنه می داشت و مرا سیر می کرد، آنان را خاک آلود می

گذاشت و مرا شسته و آراسته می داشت، به راستی که او مادرم بود.» [۲۴].

سمهودی روایت می کند، آن حضرت بر قبر فاطمه نشست و فرمود:

«رَحِمَکِ اللهُ یا أُمِّی بَعْدَ أُمّی، اللهَ الَّذِی یُحْیِی وَیُمِیتُوَ هُوَ حَیٌّ لا یَمُوتُ اِغفِر لاِمّی فاطِمَهَ بِنتَ أَسَد وَوَسِّعْ عَلَیْها مَدْخَلَها بِحَقِّ نَبِیِّکَ وَالْاَنْبیاءُ الَّذینَ مِنْ قَبْلِی وَهُوَ حیٌّ لا یَمُوتُ فَإِنَّکَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ» . [۲۵].

شایان یادآوری است که فاطمه بنت اسد در سال سوم هجرت از دنیا رفت. قبر مادر گرامی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، در کنار قبر عباس بن عبدالمطّلب و ائمه بزرگوار شیعه است. بعضی از تاریخ نگاران و پژوهشگران قبّه و بارگاه فاطمه بنت اسد را در شمال شرقی؛ آخرین حدّ کنونی بقیع دانسته اند و بیشتر اهل سنت نیز بر همین نظریه اند. [۲۶] کسانی که بر این باورند، این قبر را از آن فاطمه (علیها السلام) دختر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) می دانند. [۲۷] والله اعلم بالصواب.

امام حسن مجتبی علیه السلام

از قبرهای بسیار محترم و عزیز بقیع، قبر امام حسن بن علی بن ابی طالب (علیهما السلام) دوّمین امام شیعه و نواده حضرت رسول (صلّی الله علیه و آله) است. آن امام همام، در نیمه ماه رمضان سال سوم

[صفحه ۲۸۷]

هجرت متولد شد و پیامبر (صلّی الله علیه و آله) او را حسن نامید. آن مظلوم را، همسرش جعده، دختر اشعث مسموم کرد و پس از چهل روز، در هشتم ماه صفر، سال پنجاه هجری به شهادت رسید. [۲۸] از نوفل بن فرات نقل شده که حسن بن علی (علیه السلام) به برادر خود حسین (علیه السلام) وصیت کرد که در کنار قبر

جدش پیامبر دفن شود؛ اگر بنی امیه منعش کردند، در بقیع به خاک بسپارد.

هنگامی که امام حسن (علیه السلام) وفات یافتند، مروان گفت نمی گذارم فرزند علی را در جایی دفن کنند که فرزند عفان را نگذاشتند. امام حسین (علیه السلام) نیز ایشان را در بقیع و در مقابر بنی هاشم دفن کردند. [۲۹].

قبر شریف آن حضرت در ابتدای بقیع و بالای قبر عباس بن عبدالمطّلب است که سه امام دیگر نیز بعدها کنار ایشان به خاک سپرده شدند.

امام زین العابدین علیه السلام

علی بن الحسین (علیهما السلام)، چهارمین امام بزرگوار شیعه است. او در سال ۳۸ هجری در مدینه متولد شد و در سن ۵۷ سالگی، در سال ۹۵ ق به توطئه هشام، خلیفه اموی، مسموم گردید و به شهادت رسید و کنار عمویش حسن (علیه السلام) به خاک سپرده شد.

امام باقر علیه السلام

پیشوای پنجم شیعیان، در روز دوشنبه، سوم صفر سال ۵۷ ق به دنیا آمد و در دوشنبه، هفتم ذی حجه سال ۱۱۴ ق وفات یافت. آن حضرت را کنار پدر گرامی اش به خاک سپردند.

امام صادق علیه السلام

ششمین پیشوای بزرگ شیعیان، امام صادق (علیه السلام) در هفتم ربیع الاول سال ۸۳ ق در مدینه به دنیا آمد و در سال ۱۴۸ ق وفات یافت. او را در کنار پدرش دفن کردند. قبور ائمه

[صفحه ۲۸۸]

به این ترتیب است که: اول قبر امام حسن، دوم قبر امام سجّاد، سوم قبر امام باقر و بالأخره چهارم قبر امام صادق (علیهم السلام) است. [۳۰].

عباس بن عبدالمطلب

عباس بن عبد المطّلب، عموی پیامبر (صلّی الله علیه و آله) سه سال پیش از عام الفیل به دنیا آمد [۳۱] و در دوازدهم رجب سال ۳۲ ق در سن ۸۷ سالگی درگذشت. قبر او در مزار بنی هاشم، [۳۲] کمی جلوتر از قبور چهار امام شیعه واقع شده و سنگ قبرش بزرگتر از دیگر قبور می باشد. قبر فاطمه بنت اسد در سمت راست او واقع شده و این مکان پیشتر «مسجد بنی قباله» بوده است.

قبور همسران رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم

این قبرها در «خانه عقیل» بوده و سنگ آن ها بعدها در این مکان یافت شده است. غیر از میمونه و خدیجه (علیهما السلام)، دیگر همسران پیامبر (صلّی الله علیه و آله) در این محل مدفون اند که عبارت اند از: امّ سلمه، امّ حبیبه، عایشه، سوده، جویریه، حفصه، صفیّه، زینب و ماریّه قبطیّه.

این قبرها، همگی در کنار هم و کمی بالاتر از قبور دختران پیامبر (صلّی الله علیه و آله) قرار دارند.

صفیه بنت عبد المطلب

عمه گرامی حضرت رسول (صلّی الله علیه و آله) در سال بیستم هجرت از دنیا رفت. قبر او در بقیع، نزدیک در ورودی خانه «مغیره بن شعبه» و متّصل به دیوار شرقی بقیع بوده است. این قسمت درگذشته از بقیع جدا بوده و به سبب وجود قبر عمّه های پیامبر (صلّی الله علیه و آله)

[صفحه ۲۸۹]

به «بقیع العمّات» مشهور شده است. قبر صفیه سمت چپ کسی است که از درِ کنونی وارد قبرستان می شود.

عاتکه و جمانه بنت عبد المطلب

عاتکه یکی دیگر از عمّه های پیامبر (صلّی الله علیه و آله) است که همراه خواهرش صفیّه، کنار دیوار شرقی مدفون اند. گویند جمانه نیز در آن جا به خاک سپرده شده است. [۳۳].

ام البنین

قبر مادر گرامی ابوالفضل، عباس بن علی بن ابی طالب (علیهم السلام) کنار قبور عمه های پیامبر (صلّی الله علیه و آله) است. لازم به یادآوری است که امّ البنین از همسران فداکار علی (علیه السلام) و مادری مهربان برای فرزندان فاطمه (علیها السلام) بوده است. همه فرزندان او، در کربلا و در رکاب امام حسین (علیه السلام) به شهادت رسیدند.

عقیل بن ابی طالب

عقیل برادر امام علی (علیه السلام) خانه ای در وسط بقیع داشت. هنگامی که از دنیا رفت او را در «دار عقیل» مدفون ساختند. بعدها بیشتر بنی هاشم نیز کنار او به خاک سپرده شدند. موقعیت آن در سمت چپ قبور همسران پیامبر (صلّی الله علیه و آله) بوده است. در قبرستان باب الصغیر دمشق نیز قبری منسوب به عقیل وجود دارد.

عبدالله بن جعفر بن ابی طالب

قبر فرزند جعفر طیار، برادرزاده و داماد علی (علیه السلام) کنار قبر عمویش عقیل واقع است. گویند وی بخشنده ترین عرب بوده و در سن نود سالگی؛ یعنی در سال هشتاد هجری در مدینه از دنیا رفت. [۳۴] در «باب الصّغیر» دمشق نیز قبری به او

منسوب است که با توجه به

[صفحه ۲۹۰]

اسناد و قرائن، ایشان در مدینه به خاک سپرده شده اند. [۳۵].

محمد بن زید بن علی علیهم السلام

محمـد بن زیـد، نواده بزرگوار امـام سـجّاد (علیه السـلام)، خانه ای کنار خانه عقیل داشـته است. هنگامی که وی در خانه خود مشغول حفاری بود، به سنگ قبری برخورد کرد که بر آن نوشته بود: «هذا قَبْرُ اُمّ سَلَمَه زوجُ النبیّ (صلّی الله علیه و آله)» پس او وصیت کرد همان جا دفنش کنند و چنین کردند.

مالک بن انس

مالک بن انس پیشوای مذهب مالکی (متوفّای ۱۷۴ق) در نزدیکی «خانه عقیل» دفن شده است. قبر وی کمی بالاتر از قبر عقیل و سمت چپ آن قرار دارد.

نافع الفقیه

ابو عبدالله نافع الفقیه تابعی، در سال ۱۲۰ق درگذشت و او را در مجاورت قبر «مالک بن انس» به خاک سپردند.

سفیان بن حارث

وی که یکی از صـحابه پیامبر خدا (صـلّی الله علیه و آله) بود، در سال بیست هجری وفات یافت و در دار عقیل به خاک سپرده شد. [۳۶] عقیل نیز وقتی وفات یافت، کنار او دفن شد. در آن هنگام به این مکان «مشهد عقیل» می گفتند.

مجروحان احد

برخی از مجروحان نبرد احد، که پس از چندی در مدینه به شهادت رسیدند، در

[صفحه ۲۹۱]

قبرسـتان بقیع دفن شدنـد. این شـهدا، که تعداد دقیق آنان مشـخص نیست، در شـمال شـرقی بقیع، حدود بیست متر بالاتر از قبر ابراهیم فرزند پیامبر (صلّی الله علیه و آله) و سمت چپ آن، به خاک سپرده شده اند.

شهدای واقعه حره

در سال ۶۳ هجری به دسـتور یزیـد بن معاویه، «مسـلم بن عقبه مُرّی» برای سـرکوبی مردم مدینه، که بر ضدّ حکومت یزید قیام

کرده بودند، عازم این شهر شد و در «حرّه واقم» [۳۷] به قتل عام مردم مدینه پرداخت. در این قتل عام، حدود هفت هزار نفر از ساکنان شهر مدینه، که بیشترشان از انصار، مهاجر، سادات و شیعیان بودند، کشته شدند و نوامیس مردم مورد تجاوز سپاه بنی امیه قرار گرفت. [۳۸] قبور شهدای حرّه کمی بالاتر از قبور مجروحان احد است.

عثمان بن عفان

هنگامی که عثمان به قتل رسید، حامیانش خواستند او را کنار قبر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) دفن کنند لیکن ناراضیان مانع شدند؛ لذا او را به سوی بقیع بردند و در آخر بقیع دفن کردند. [۳۹].

بنی امیه دیوار این قسمت را، که دیوار انتهایی بقیع بود، خراب و قبرستان را وسیع کردند. قبر خلیفه سوم تقریباً در نیمه دوم قبرستان واقع شده است. بعضی از پژوهشگران شیعی آن را قبر «عثمان بن مظعون» دانسته اند که به یقین صحت ندارد و نظر اهل سنت، که آن جا را مقبره خلیفه سوم می دانند، صحیح است و ما در گذشته در مورد مکان قبر عثمان بن مظعون سخن گفتیم.

[صفحه ۲۹۲]

عبدالله بن مسعود

عبدالله بن مسعود در حال احتضار وصیت کرد که او را کنار قبر «عثمان بن مظعون» دفن کنند. [۴۰] عبدالله بن مسعود از صحابه بزرگ پیامبر (صلّی الله علیه و آله)، فقیه، قاضی، قاری قرآن و از یاران و شیعیان علی (علیه السلام) بود که در ۳۲ ق وفات یافت.

ابو سعید خدری

او یکی از صحابه گرانقدر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) و از شیعیان علی (علیه السلام) بود. پیش از وفات، همراه فرزندش به بقیع رفت و در آخرین نقطه قبرستان؛ جایی که هیچ کس دفن نشده بود، ایستاد و به فرزندش گفت: هرگاه از دنیا رفتم، این جا دفنم کنید. [۴۱] قبر وی در آخرین نقطه شمال شرقی بقیع است.

حلیمه سعدیه

مادر رضاعی حضرت محمد، از طایفه «سعد بن بکر» بود. او در آخرین نقطه بقیع؛ شمال شرقی آن و کمی بالاتر از شهدای حرّه و اُحد تقریباً رو به روی قبر عثمان بن عفّان دفن شد. این قبر گنبد بزرگی داشته که پس از سلطه وهابیان تخریب گردید. [۴۲].

اسماعیل بن جعفر الصادق علیه السلام

قبر فرزند امام صادق (علیه السلام) در مقابل درِ کنونی بقیع؛ یعنی بیرون آن، قرار داشته است. در سال ۱۳۹۵ ق در توسعه

سعودی، این قبر تخریب و به درون بقیع، در مجاورت قبور شهدای حرّه و اُحُد منتقل شد.

[صفحه ۲۹۳]

دیگر قبور بقیع

همـان گونه که پیشتر گفتیم، بیش از ده هزار نفر از صـحابه، تابعـان، قاریـان، سـادات، بنی هـاشم، نوادگـان ائمه و ... در بقیع مدفون اند. [۴۳] معروف ترین آن ها عبارت اند از:

سعد بن معاذ:

احتمالاً کنار قبر حلیمه سعدیه یا ابو سعید خدری، در آخر بقیع دفن شده است.

ابیّ بن کعب:

احتمالاً ایشان در منزل خود، که بعدها به مسـجد تبدیل شد، دفن شده اند. موقعیت مسجد ابیّ بن کعب رو به روی قبور ائمه و سمت راست درِ ورودی بقیع بوده است.

مقداد بن اسود

خالد بن سعید

مالک بن حارث

ابو الهیثم التیهان

جابر بن عبدالله انصاری

خزیمه ذو الشهادتین

زید بن حارثه

ابودجانه انصاری

سعد بن عباده خزرجی

زید بن ارقم

حسان بن ثابت

حمیده و رقیه همسران مسلم و عبدالرحمان بن عقیل

حسن مثنی

زید بن علی بن الحسین (علیه السلام)

جعفر بن حسن (علیه السلام)

خنیس بن حذافه

صهیب بن سنان

ابو طلحه انصاری

اسید بن حُضیر

معاذ بن جبل

قتاده بن نعمان

ارقم بن ابی ارقم

مسطح بن اثاث

زید بن ثابت

محمد بن مسلمه

فرزندان امام باقر (علیه السلام)

فرزندان امام موسی کاظم (علیه السلام)

نوادگان امام سجاد (علیه السلام)

نوادگان امام صادق (علیه السلام)

فرزندان عباس بن

علی (علیه السلام)

سالم، غلام ابو حذیفه

«رَحِمَ اللهُ عَلی کُلّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَه دُفِنَ فِی الْبَقِیعِ. اَللّهُمَّ احْشُرْنا مَعَهُمْ» .

[صفحه ۲۹۵]

بیت الأحزان

فاطمه (علیها السلام)، دختر گرامی و معصوم پیامبر خدا (صلّی الله علیه و آله)، در فراغ پدر بزرگوار خود و شکوه از اوضاع زمانه، به گفته برخی روایات، در گوشه ای از بقیع به گریه و زاری می پرداخت. این محل، که چونان خانه ای بدون سقف بود، بعدها مقبره او نام گرفت و سپس به «مسجد فاطمه» مشهور شد. مکان آن، کنار قبر عباس و ائمه شیعه بوده است. دختر پیامبر (صلّی الله علیه و آله) شبانه روز در منزل خود، در حال گریه و زاری بود. بعضی نزد علی (علیه السلام) آمده، از آن حضرت خواستند که از فاطمه بخواهد یا شب گریه کند و روز آرام باشد و یا روزها بگرید و شب ها آرام گیرد. لذا علی (علیه السلام) ایشان را با رضایت خود در محلی نزدیک خانه عقیل در بقیع ساکن کرد و این مکان بعدها نام «بیت الأحزان» به خود گرفت. در دوران عثمانی، ضریحی کوچک از آهن در این محل قرار داده شد که زائران آن را زیارت کرده و از آن تبرک می جستند. در دوران سعودی، همراه با تخریب گنبد و بارگاه های بقیع، آن ضریح را برداشتند.

پاورقی

[۱] یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۴۷۳.

[۲] ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۴۶۳؛ دائره المعارف الاسلامیه، ج ۷، ص ۴۶۲؛ فیروزآبادی، المغانم المطابه فی معالم طابه، صص ۶۱ و ۶۲.

[۳] دائره المعارف الاسلامیه، ج ۷، ص ۴۶۳.

[۴] مسلم، صحیح، ج ۴، ص ۴۰، نسائی،

سنن، ج ۴، ص ۹۱؛ ابن ماجه، سنن، ج ۱، ص ۴۹۳ (با اندکی اختلاف در عبارت)؛ ابن شبه، تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۹۲؛ سمهودی، وفاء الوفا باخبار دار المصطفی، ج ۳، ص ۸۸۸ و ج ۳، ص ۹۱۶.

[۵] محمد بن سلیمان، جمع الفوائد من جامع الاصول و مجمع الزوائد، ج ۱، ص ۵۶۶؛ متن کامل زیارت بقیع در فروع کافی آمده است (ج ۴، ص ۵۵۹).

[۶] ابن شبه، تاریخ المدینه المنوره، ج ۱، ص ۹۰؛ ابن سعد، طبقات الکبری، ج ۲، ص ۲۰۳.

[۷] ابن شبه، همان جا.

[۸] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۸۸۹.

[۹] مسعودی، مروج الذهب و معادن الجوهر، ج ۲، ص ۲۸۸.

[۱۰] ابن نجار، اخبار مدینه الرسول، ص ۴۵.

[۱۱] الرحله، ص ۱۵۵؛ سفرنامه ابن بطوطه، ص ۱۱۳.

[۱۲] فراهانی، میرزا حسین، سفرنامه، ص ۲۸۱.

[۱۳] علی بن موسی، رساله فی وصف المدینه المنوره، ص ۷.

[۱۴] ابی محمد عبدالرحمان رازی، علل الحدیث، ج ۱، ص ۳۴۸؛ بیهقی، السنن الکبری، ج ۳، ص ۴۱۲.

[۱۵] ابن شبه، همان، ج ۱، صص ۱۰۰ و ۱۰۱، سمهودی گوید: وی این سنگ را بر قبر عثمان بن عفّان گذاشت (ج ۳، ص ۸۹۴).

[۱۶] ابن شبه، همان، ج ۱، ص ۹۸، مرگ ابراهیم فرزند پیامبر (صلّی الله علیه و آله) بر آن حضرت بسیار سنگین و گران بود. این مرگ مقارن با خسوفی رخ داد و باعث شد تا مردم تصور کنند خورشید در مرگ او گرفته شده است! لذا پیامبر (صلّی الله علیه و آله) به شدت این اعتقادات را نکوهش کرد و فرمود: خورشید و ماه در مرگ کسی کسوف یا خسوف نمی کنند.

[۱۷] مصعب زبیری، کتاب نسب قریش،

ص ۲۲.

[۱۸] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۸۹۷.

[۱۹] ابن هشام، همان ۲ / ۳۳۴.

[۲۰] ابن عبدالبر، الاستیعاب فی معرفه الاصحاب، ج ۴، ص ۴۸۷.

[۲۱] مصعب زبیری، کتاب نسب قریش، ص ۲۲.

[۲۲] ابن هشام، همان، ج ۲، ص ۳۱۳؛ ابن عبد البرّ همان، ج ۴، ص ۳۱۱.

[۲۳] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۸۹۸؛ ابن عبد البرّ، همان، ج ۴، ص ۳۸۲.

[۲۴] یعقوبی، تاریخ الیعقوبی، ج ۱، ص ۳۶۸.

[۲۵] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۸۹۹.

[۲۶] ابن عماد حنبلی، شذرات الذهب، ج ۱، ص ۱۵.

[۲۷] ر. ک. به: بحث بیت و مرقد فاطمه (علیها السلام) در مسجد النبی، از همین کتاب.

[۲۸] ابن عنبه، عمده الطالب فی انساب آل ابی طالب، ص ۸۵.

[۲۹] ابن شبه، همان، ج ۱، صص ۱۱۰ و ۱۱۱؛ ابوالفرج اصفهانی، مقاتل الطالبیین، ص ۷۴؛ مسعودی گوید: او را در بقیع، کنار قبر مادرش فاطمه (علیها السلام) مدفون ساختند. (مروج الذهب، ج۳، ص۱۰).

[۳۰] ر. ک. به: نقشه صفحه ۲۹۶ از همین کتاب.

[۳۱] سن او سه سال از پیامبر (صلّی الله علیه و آله) بیشتر بود.

[۳۲] ابن شبه، همان، ج ۱، ص ۱۲۷، بسیاری از سیاحان و مورخان، از بنای قبه بزرگ و باشکوهی بر قبر وی و چهار امام شیعه که هم اکنون آثار پایه های دیواره آن نیز دیده می شود یاد کرده اند.

[۳۳] مسعودی، همان، ج ۲، ص ۲.

[۳۴] دو تن از فرزندان وی، که از زینب (علیها السلام)، دختر علی (علیه السلام) بودند در واقعه حرّه در مدینه به شهادت رسیدند و فرزند دیگرش، عون در کربلا به همراه امام حسین (علیه السلام) شهید شد.

[۳۵] ر. ک. به: تاریخ و اماکن سیاحتی و

زیارتی سوریه تألیف نگارنده این سطور، نشر مشعر، چاپ ۱۳۷۴.

[۳۶] ابن شبه، همان، ج ۱، ص ۱۲۷. وی شبیه ترین افراد به پیامبر (صلّی الله علیه و آله) بوده است. آن حضرت او را «سید فتیان اهل الجنّه» ، خوانده اند. (یعقوبی، همان، ج ۲، ص ۵۰۴؛ متقی الهندی، کنزالعمال، ج ۲، ص ۳۱۸).

[۳۷] «مـدینه» میـان دو حرّه واقع شـده که یکی از آن ها حره واقم است و پیامبر (صـلّی الله علیه و آله) میان این دو حرّه را حرم قرار دادند. (ر. ک. به: الجندی المکی، فضائل المدینه، ترجمه نگارنده این سطور، فصلنامه میقات حج، شماره ۵).

[۳۸] ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، ج ۴، ص ۱۱۴؛ ابوالفرج اصفهانی، مقاتل الطالبیین، ص ۱۲۳.

[۳۹] ابن شبه، همان، ج ۱، ص ۱۱۱.

[۴۰] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۹۰۰.

[۴۱] پیشین، ج ۳، ص ۹۱۵.

[۴۲] علی بن موسی، همان، ص ۱۲.

[۴۳] سمهودی، همان، ج ۳، ص ۹۱۶.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آيا كسانى كه مى‌دانند و كسانى كه نمى‌دانند يكسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹